

En coulisses

Textes de la séance 3 : Annibal en Italie

Tite-Live, Histoire romaine

Panique à Rome (livre XXII)

En -217, Annibal a déjà remporté trois grandes batailles, et Tite-Live prétend que 15'000 Romains ont été tués lors de la dernière, celle de Trasimène. Une grande panique s'empare de la population romaine.

7 [6] Romae, ad primum nuntium cladis eius, cum ingenti terrore ac tumultu **concursum** in forum populi est factus. [7] Matronae **uagae** per uias, quae repens clades allata quaeue fortuna exercitus esset, **obuios percontantur**; et cum frequentis **contionis** modo turba in **comitium** et curiam uersa magistratus uocaret, [8] tandem haud multo ante solis **occasum** M. Pomponius praetor "pugna" inquit "magna uicti sumus". [9] Et quamquam nihil certius ex eo auditum est, tamen alius ab alio impleti rumoribus domos referunt consulem cum magna parte copiarum caesum; superesse paucos aut fuga passim per Etruriam **sparsos** aut captos ab hoste. [10] Quot **casus** exercitus uicti fuerant, tot in curas distracti animi eorum erant quorum propinqui sub **C. Flaminio** consule **meruerant**, ignorantium quae cuiusque suorum fortuna esset; nec quisquam satis certum habet quid aut speret aut timeat. [11] Postero ac **deinceps** aliquot diebus ad portas maior prope mulierum quam uirorum multitudo stetit, aut suorum aliquem aut nuntios de iis **opperiens**; circumfundebanturque obuiis **sciscitantes** neque **auelli**, utique ab notis, priusquam ordine omnia inquisissent, poterant. [12] Inde uarios **uultus** digredientium ab nuntiis cerneret, ut cuique laeta aut tristia nuntiabantur, gratulantesque aut consolantes redeuntibus domos circumfusos. Feminarum praecipue et gaudia insignia erant et **luctus**.

[13] Vnam in ipsa porta **sospiti** filio repente **oblatam** in complexu eius exspirasse ferunt; alteram, cui mors filii falso nuntiata erat, maestam sedentem domi, ad primum conspectum redeuntis filii gaudio **nimio exanimatam**. [14] Senatum praetores per dies aliquot ab **orto** usque ad occidentem solem in curia retinent, consultantes quonam duce aut quibus copiis resisti uictoribus Poenis posset.

Vincere scis, victoria uti nescis (livre XXII)

51 [1] Hannibali uictori cum ceteri circumfusi gratularentur suaderentque ut, tanto **perfunctus** bello, diei quod reliquum esset noctisque insequentis quietem et ipse sibi sumeret et fessis daret militibus, [2] Maharbal praefectus equitum, minime **cessandum ratus**, "**immo** ut quid hac pugna sit actum scias, die quinto" inquit, "uictor in Capitolio **epulaberis**. Sequere; cum **equite**, ut prius uenisse quam uenturum sciant, praecedam." [3] Hannibali nimis laeta res est uisa maiorque quam ut eam statim capere animo posset. Itaque uoluntatem se laudare Maharbalis ait; ad consilium **pensandum** temporis opus esse. [4] Tum Maharbal: "non omnia **nimirum** eidem di dedere. Vincere scis, Hannibal; uictoria uti nescis." **Mora** eius diei satis creditur saluti fuisse urbi atque imperio.

Annibal à Capoue (livre XXIII)

18 [9] <Hannibal> in hiberna **Capuam** concessit. [10] Ibi partem maiorem hiemis exercitum in tectis habuit, adversus omnia humana mala saepe ac diu **duratum**, bonis **inexpertum** atque **insuetum**. [11] Itaque, quos nulla mali vicerat vis, perdidere **nimia** bona ac voluptates immodicae, et eo **impensius** quo auidius ex **insolentia** in eas se **merserant**. [12] Somnus enim et vinum et epulae et **scorta balineaque** et otium consuetudine in dies **blandius** ita **enervaverunt** corpora animosque ut magis deinde praeteritae victoriae eos quam praesentes **tutarentur** vires, [13] maiusque id peccatum ducis apud peritos artium militarium haberetur quam quod non ex Cannensi acie **protinus** ad urbem Romanam duxisset; illa enim **cunctatio distulisse modo** victoriam videri potuit, hic error vires **ademisse** ad vincendum. [14] Itaque hercule, velut si cum

alio exercitu a Capua exiret, nihil **usquam** pristinae disciplinae tenuit. [15] Nam et redierunt plerique scortis **impliciti** et, ubi primum sub **pellibus** haberi coepti sunt, viaque et alius militaris labor **exceptit**, **tironum** modo corporibus animisque deficiebant, [16] et deinde per omne **aestivorum** tempus magna pars sine **commeatibus** ab signis **dilabebantur** neque aliae **latebrae** quam Capua desertoribus erant.

Annibal sous les murs de Rome (livre XXVI)

Les années passent. Les Romains sont en train de reprendre le dessus et cherchent à prendre Capoue, qui avait définitivement pris parti pour Annibal et avaient rompu leur ancienne alliance avec Rome. Annibal essaie de s'emparer de Tarente, mais en vain pour le moment.

5 [1] Hannibalem diuersum Tarentinae arcis **potiundae** Capuaeque retinendae trahebant curae. [2] Uicit tamen respectus Capuae in quam omnium sociorum hostiumque conuersos uidebat animos, **documento** futurae qualemcumque euentum defectio ab Romanis habuisset.[...]

Annibal change de projet et essaie alors de rompre le siège de Capoue, mais à nouveau en vain.

7 [1] Ceterum Hannibal, ut nec hostes **elici** amplius ad pugnam uidit neque per castra eorum perrumpi ad Capuam posse, [2] ne suos quoque **commeatus intercluderent** noui consules, abscedere **inrito incepto** et mouere a Capua statuit castra. [3] Multa secum **quonam** inde ire **pergeret uoluenti subiit** animum **impetus** caput ipsum belli Romam petendi, cuius rei semper cupitae **praetermissam** occasionem post Cannensem pugnam et alii **fremebant** et ipse non dissimulabat : [4] **necopinato** pauore ac **tumultu** non esse desperandum aliquam partem urbis occupari posse, [5] et si Roma in **discrimine** esset, Capuam **extemplo omissuros** aut **ambo** imperatores Romanos aut alterum ex iis; et si diuisissent copias, utrumque infirmiolem factum aut sibi aut Campanis bene gerendae rei fortunam daturus esse. [6] Una ea cura **angebatur** ne ubi **abscessisset** extemplo **dederentur Campani**.

Annibal se décide alors à marcher sur Rome et à s'établir sur l'Aniene, un affluent du Tibre tout près du nord de la capitale, ce qui oblige les consuls à replier leurs troupes depuis Capoue et à les établir devant la Ville.

10 [3] Inter haec Hannibal ad Anienem fluuium tria milia passuum ab urbe castra admouit. Ibi **statiuis** positis ipse cum duobus milibus equitum ad **Portam Collinam** usque ad Herculis templum est progressus atque unde proxime poterat moenia situmque urbis **obequitans** contemplabatur. [4] Id eum tam **licenter** atque **otiose** facere **Flacco** indignum uisum est; itaque immisit equites **summouerique** atque in castra **redigi** hostium equitatum iussit. [5] Cum commissum proelium esset, consules **transfugas** Numidarum, qui tum in Auentino ad mille et ducenti erant, media urbe transire **Esquilias** iusserunt, [6] nullos aptiores inter **conualles** tectaque hortorum et sepulcra et **cauas** undique uias ad pugnandum futuros **rati**. Quos cum ex arce Capitolioque **cliuo Publicio** in equis decurrentes quidam uidissent, captum Auentinum conclamauerunt. [7] Ea res tantum tumultum ac fugam praebuit ut nisi castra Punica extra urbem fuissent, **effusura** se omnis **pauida** multitudo fuerit : tunc in domos atque in tecta refugiebant, uagosque in uiis suos pro hostibus lapidibus telisque **incessebant**. [8] Nec comprimi tumultus aperiri que error poterat refertis itineribus agrestium turba **pecorumque** quae **repentinus** pavor in urbem **compulerat**.

11 [1] Postero die transgressus Anienem Hannibal in aciem omnes copias eduxit; nec Flaccus consulesque certamen **detractauere**. [2] Instructis **utrimque** exercitibus in eius pugnae **casum** in qua urbs Roma uictori praemium esset, **imber** ingens **grandine** mixtus ita utramque aciem turbauit ut uix armis retentis in castra sese receperint, nullius rei minore quam hostium metu. [3] Et postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas **diremit**; ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate **oriebatur**. [4] In religionem ea res apud Poenos uersa est, auditaque uox Hannibalis fertur **potiundae** sibi urbis Romae modo mentem non dari, modo fortunam. [5] Minuere etiam spem eius duae aliae, parua magna que, res, magna illa quod cum ipse ad moenia urbis Romae armatus sederet milites sub **uexillis** in supplementum Hispaniae profectos audiit, [6] parua autem quod per eos dies eum forte agrum in quo ipse castra haberet **uenisse** nihil ob id deminuto pretio cognitum ex quodam captiuo est. [7] Id uero adeo superbum atque indignum uisum eius soli quod ipse bello captum possideret haberetque inuentum Romae **emptorem** ut extemplo uocato **praecone tabernas argentarias** quae circa forum Romanum essent iusserit uenire.